

ETÜMOLOOGILISI MÄRKMEID (XIV)

UDO UIBO

asima

Eesti keele seletav sõnaraamat peab verbi *asima* murdeliseks ja annab selle tähenduseks 'kahmama, krahmama, rabama' (EKSS 1: 158). Suur murdesõnaraamat pakub sama sõna tähenduseks 'kinni haarama, kinni võtma' (EMS I: 472). Ehkki määratlused on lähedased, tundub murdesõnaraamatus kasutatud 'haarama' (*resp.* 'kinni haarama') universaalsem ja hõlmavam ka seletava sõnaraamatu lausenäidetest lähtudes: *Asis* 'haaras' *tüdrukul ümbert kinni*. *Asisin* 'haarasin' *viljakoti sülle*. *Poisid läksid rüselema, asisid* 'haarasid' *teineteisel rinnust kinni*.

Murdeliselt on *asima* põhiliselt Kirde- ja Ida-Eesti sõna, mille kompaktnel levilal ulatub XX sajandi murdekogude andmeil kirderannikult Kodavereni (VMS I: 53). Eesti Keele Instituudi kirjakeele arhiivis pärinevad selle sõna esimesed sedeldused 1930. aastaist kirjanik Leida Kibuvitsalt, kelle sünnikoht Tartumaal Haaslavas jääb *asima* dokumenteeritud murdelevilast lõuna poole. Tõenäoliselt tänu temale on see jõudnud 1948. aastal „Suure õigekeelsus-sõnaraamatu” I vihikusse (SÕS I: 54 *asima* haarama, kahmama). Pole välistatud, et seesama sõna on eesti sõnaraamatuis registreeritud juba varem, aga mõnevõrra teistsuguse kujuga. F. J. Wiedemanni eesti-saksa sõnaraamatu teises trükis leidub märksõna *azuma* all väljend *asjast kiinni a.* tähendusega 'eine Sache anfassen, anpacken' ehk siis 'asjast kinni haarama' (Wiedemann 1893: 58). XX sajandi murdeainese põhjal koostatav suur murdesõnaraamat sõna *asuma* niisugust tähendust ei tunne. Nii jääb Wiedemanni ülestähendus teadaolevalt ainukordseks ja selle tõlgendus vaieldavaks.

Paraku kipub Wiedemanni sõnaraamatu näide sugereerima, et verbid *asuma* ja *asima* on ajalooliselt samatüvelised. Soome etümoloogiasõnaraamatud samastavadki need ilma kõhklusteta (SKES I: 26 *asea*; SSA I: 85 *asea*). Äsja ilmunud „Eesti etümoloogiasõnaraamat” on ettevaatlikum, jättes siduva etümoloogia esitamata ja märkides üksnes, et *asima* võib olla häälikuliselt ajendatud keelend või siis samatüveline sõnaga *ase*, mis ühtlasi tähendab ajaloolist kokkukuuluvust verbiga *asuma* (EES: 54 *asima*, 55 *asuma*). Häälikuliselt ajendatud *resp.* deskriptiivsõna mõte on ilmselt üle võetud Julius Mägistelt, kes on pidanud eesti verbi *asima* selle väidetavatest läänemeresoome vastetest tähenduslikult liiga kaugeks (EEW I: 106–107 *asima*). Pakutud alternatiivne tõlgendus pole aga sugugi parem, pigem vastupidi. Pelk „deskriptiivsõnaks” kvalifitseerimine ei ütle sõna päritolu kohta õigupoolest midagi.

Hilise dokumenteerituse tõttu tekib kahtlus, kas *asima* ei võiks olla hoopis uuem laensõna. Sobiv lähtekoht leidub saksa keeles, kus verb *haschen* tähendab

'(kinni) haarama; kinni krapsama; kinni püüdma' (Tuksam, Muuk 1939: 457). Sõnade häälikuline vastavus on ideaalne: sõnaalguline *h* jääb Põhja-Eesti murretes edasi andmata, saksa *sch* [š] rahvakeelseks vasteks on *s* või *ss* ja järgsilbi *e* [ə] vasteks *i*. Ka semantiline vastavus on hea, ehkki eesti keelde on üle võetud üksnes tähendus '(kinni) haarama'. Teine, kinnipüüdmise tähendus kajastub Harglast kirjapandud vananenud murdeväljendis `hassõ tegemä` tagumist paari välja kutsuma'; sõna *ass* tagumise paari mängu ergutushüüdena on dokumenteeritud ka Kuusalust (EMS I: 478 *hass*³, *hass*⁴). Nende aluseks on saksa verbi käskiva kõneviisi vorm *hasch!* 'püüa kinni!' ja nimisõna *Haschen* '(kinni)haaramine; kinnipüüdmine', mis on saksa murretes levinud ka tagaajamismängude, eriti kulli ehk lätsu, aga nagu võib otsustada eesti murdenäidete põhjal, nähtavasti ka tagumise paari mängu nimetusena.

iidne

Eesti murretest hajusalt registreeritud, kuid tänapäeva kirjakeeles üldlevinud sõna *iidne* 'ealt väga vana v. ajalisel väga kauge; igivana, muistne' (EKSS 2: 581), 'igavene; igivana, põline' (EMS I: 892) päritolu käsitledes on meie keeleteadlased seda kõhklematult või kõhklemisi pidanud kokkukuuluvaks sõnadega *hiis* 'muistisel ajal pühaks peetud mets, salu, kus käidi palvetamas v. ohverdamas' ja *hiid* 'üleloomulike omaduste ja võimetega inimesekujuline olend; hiiglane' (vrd EEW II: 341; Raun 1982: 17; EES: 90). Torkab aga silma, et soome etümoloogiasõnaraamatu artiklis *hiisi* leiduvad eesti vastete hulgas küll sõnad *hiis* ja *hiid*, aga mitte sõna *iidne* (SSA I: 162). Sõna *iidne* kuulumine samasse sõnaperesse ongi küsitav. Esiteks, sõna *hiis* algab *h*-ga, aga sõna *iidne* pole *h*-algulisena usaldusväärset dokumenteeritud. Mulle teadaolevalt esineb *h*-alguline *hiidne* üksnes Lauri Kettunen eesti-soome sõnaraamatus (Kettunen 1917: 33), kus *h* on arvatavasti etümoloogiseeriva teoretiseerimise tulemus. Ja teiseks, sõnade *hiis* ja *iidne* tähendusseos on pigem ebamääraselt assotsiatiivne kui ühemõtteliselt selge.

Sõna häälikukujusse takerdumine ja tähenduse tagaplaanile jätmine on etümoloogiseerimisel sagedane komistuskivi. Kui aluseks võtta sõna *iidne* tähendus, näib lugu olevat üsna lihtne. Tsiteerin veel kord seletus- ja murdesõnaraamatut, seekord vajalikke tüvesid sõrendusega esile tõstes: 'e a lt väga vana v. ajalisel väga kauge; i g i vana, muistne', 'i g a vene; i g i vana, põline'. Lauri Kettunen eesti-soome sõnaraamat aga annab murdeliseks märgendatud sõna *hiidne* soome vasteks *iänikuinen*. Pole raske märgata, et kõigis neis sõnaraamatutes on tähenduse avamisel kasutatud soome-ugri põlistüvest *iga* 'aeg; vanus' ja selle variandist *igi*-lähtuvaid sõnu.

Kuivõrd *iidne* tähendab 'igivana, igipõline', on seda loomulik tõlgendada eesti keeles tekkinud tuletisena *iga*-tüve variandist *igi*-. Oletatav muistne tuletis **iyittinen* on struktuurilt võrreldav sõna *aeg* (< **aika*) tuletistega **aiyoittainen* ja **aiyoittinen*, millest lähtuvad soome *ajoittainen* ja eesti *ajutine*. Tuletises **iyittinen* toimusid reeglipärased muutused: hääliku *k* nõrga astme vaste γ kadu ja järgsilbi vokaali kadu (**iyitti*- > **iitti*- > **iit*-). Nende reeglipäraste muutuste ootuspärane tulek tänapäeva keeles oleks dokumenteerimata sõnakuju **iitne* [iitne], mida sõnast *iidne* [iidne] lahutab üksnes kukesamm. Selle kukesammu astumise võis tingida asjaolu, et astmevahelduse tõttu *k*-ainese kaotanud *iit*-tüvi ei seostunud enam olemasoleva tüvevaraga, ja sõna **iitne* häälikkuju ühtlustati

nimetavas käändes sõna *raudne* (← *raud*) tüüpi tuletiste häälikkujuga. Ühtlustamiseks oli põhjust, sest enamasti langes sisekao tõttu tekkinud konsonantühendi hääldus mõlemal juhul kokku (vrd **iitse* [ˈiitse] ja *raudse* [ˈrautse]) ning erandliku *ne*-liitega ainsuse nimetav oli ainus käändevorm, kus hääldus erines (**iitne* [ˈiitne], aga *raudne* [ˈraudne]).

Õeldu taustal pakub huvi haruldane, kahest Viljandimaa kihelkonnast (KJn, Krk) dokumenteeritud murdesõna *igitigine* 'põline' (VMS I: 84). Selle esiosa *igit-* lähtub arvatavasti samast alusvormist **iyitti-* mis sõna *iidne* tüvi *iid-*, aga selle vahega, et siin ei ole toimunud astmeheldust. Murdesõna *igitigine* („igiti-igine”) on samasugune reduplikatiivkeelend nagu Lauri Kettuneni poolt sõna *hiidne* tõlkevasteks pakutud soome *iänikuinen*, ainult et eesti liitsõna esikomponent on tuletatud, mitte lihttüvi nagu soome keeles.

kabuhirm

Liitsõna *kabuhirm* 'pöörane, tugev hirm, paanika' (EKSS 2: 23–24) esikomponendi *kabu-* tähendus on tänapäeva keele vaatevinklist hämar. „Eesti etümoloogiasõnaraamat” pole sellele siduvat etümoloogiat esitanud, vaid piirdunud tõdemusega, et tüve on samastatud murdesõnaga *kabu* (omastav *kabu*) 'kohihärg (harva -oinas, -koer, -kukk); sarvloom, lehm', mida on omakorda samastatud sõnaga *kabu* (omastav *kao*) 'kaunis neiu, naine', aga teisalt on arvatud ka, et sõna võib kuuluda kokku verbiga *kabisema* 'tasast, kergelt kobinat v krabinat tekitama' või *kablutama* 'kergelt ja kiiresti liikuma' (EES: 111). Need suuremalt jaolt Julius Mägiste etümoloogiasõnaraamatu mustandist (vrd EEW II: 635) pärinevad tõlgenduskatted tunduvad olevat semantiliselt üsna meelevaldsed ja tuginevat üksnes sõnade häälikkuju samasusele või lähedusele.

Eesti liitsõna hämara tähendusega esikomponent muutub selgemaks, kui asja vaadata tähenduse poolelt. Soome keeles tähistab paanikat ehk kabuhirmu liitsõna *pakokauhu*, mis on moodustatud sõna *pakea* 'põgeneda, pageda' tuletisest *pako* 'põgenemine, pagu' ja sõnast *kauhu* 'hirm'. Erinevalt eesti sõnast *kabuhirm* on soome liitsõna selge tähendusliku motivatsiooniga: *pakokauhu* on põgenema, pakku jooksmasundiv hirm. Eesti ja soome liitsõna esikomponente *kabu-* ja *pako-* võrreldes näeme, et need erinevad üksnes klusiilide *k* ja *p* (eesti ortograafias *b*) paigutuse ning selle poolest, et eesti sõna teises silbis on *u*, soome sõnas *o*. Aga on teada, et põhjaeesti *u* on järgsilpides soome *o* reeglipärane vaste. Niisiis on eesti sõnas klusiilid lihtsalt kohad vahetanud, ehk teisisõnu, on toimunud nende metatees.

Tekib küsimus, kes siis nende klusiilide kohad vahetas ja kes on selles süüdi, et eesti keeles on *paguhirmu* asemel *kabuhirm*. Küsimus on seda enam intrigeeriv, et XX sajandi murdekogud sõna *kabuhirm* ei tunne. See ei ole rahvakeele sõna, vähemasti mitte laiemal levikuga rahvakeele sõna, mis oleks murdesõnavara kogumisel esile tulnud. Selle sõna on Wiedemanni sõnaraamatu teisest trükist (Wiedemann 1893: 176) välja noppinud Johannes Aavik ja esitanud oma uute sõnade sõnastikus (Aavik 1919: 24). Sealt saigi alguse *kabuhirmu* võidukäik eesti kirjakeeles. Kas Wiedemanni sõnaraamatu sõna pärineb mõnelt keelejuhilt või on võetud mõnest XIX sajandi kirjamehe teosest, see küsimus jääb esialgu vastusetä. Mõlemal juhul on tõenäoliselt tegemist omaaegse põgusalt levinud Põhja- või Kirde-Eesti murdekeelendiga, mis eesti keeles näikse olevat pigem pisut äraspidise kuju saanud uuem soome tõlkelaen kui meie keelelisi ürgsidemeid kajastav iidvana sõna.

leetrid

Meditsiinitermin *leetrid*, seletava sõnaraamatu järgi '(laste) nakkushaigus, mida iseloomustab punane laiguline lööve' (EKSS 3: 82), on tänapäeva eesti keeles laialt tuntud sõna. „Eesti etümoloogiasõnaraamat” tõlgendab seda laenuna, mille aluseks on keskalamsaksa sõna *bladder*, *bledder*, *bledere* 'vill, rakk' (EES: 234; tähendustele tuleks lisada ka 'vistrik, mädavill'). Keskalamsaksa sõna pole mulle teadaolevalt nakkushaiguse tähenduses dokumenteeritud, kuid selle ülemsaksa vaste *Blatter* 'vistrik, mädavill' mitmuse vorm *Blattern* tähendab ka 'rõuged' (vrd eesti murretest hajateadetenäidetena registreeritud *tuuleleeted*, VMS II: 567), nii et tõlgendus paistab esmapilgul olevat vägagi usutav.

Aganii kummaline, kui see ka ei ole, ei taha eesti keeleaines selle üsna selgena näiva tõlgendusega hästi sobida. Nimelt on sõna *leetrid* sõnaraamatutes kaunis hiline nähtus; esialgu esineb samatähenduslik sõna ilma *r*-ita: **1660** *Leedet* 'Masern, morbilli', *leede* [*Arbet*] 'Masseln [Narben]' (Göseken 1660: 289, 306), **u 1710–1730** *Letet* 'Die Masern', *Temma on letes* 'Er liegt an der masern', *Jubba temma pöddi Letet ärra* 'Er hat die Masern schon überbracht' (Vestring 1998: 119), **1732** *letit* 'die Masern' (Anweisung 1732: 230), **1780** *letit* (*letet*) 'Masern', *temma pöddis letit ärra* 'er hat die Masern überstanden' (Hupel 1780: 204). *r*-iga *leetrid* ilmutab enast seniste *r*-ita sõnakujude kõrval alles A. W. Hupeli sõnaraamatu teises trükis 1818. aastal ning näib, et see polnud tollal veel kuigi laialt levinud: sõnaraamatu eesti-saksa osas on sõnale *letred* lisatud murdemärgend *J.* (= Järvamaa), saksa-eesti osas aga sõnale *leetred* hoopiski *Ob.* (= Põltsamaa; vrd Hupel 1818: 120 *leted* ja 464–475 *Masern*). Ka XX sajandi murdeandmed näikse viitavat sellele, et *leeted* (~ *leeded*) on sõna varasem, käibelt taanduv või taandunud kuju ja *leetrid* (~ *leedrid*) on uuendus: esimese levik piirdub Põhja-Eesti murdeala kahe vastasservaga (ühelt poolt Kirde- ja Ida-Eestis ning teiselt poolt Lääne-Eesti mandriosas), teise levik on laiemalt põhjaeestiline (VMS I: 420).

Seega näivad niihästi vana kirjakeele kui ka murdeandmed viitavat sellele, et ilma *r*-ita sõnakuju on eesti keeles primaarne. Sellise sõnakuju sidumine keskalamsaksa sõnaga eeldaks aga juba õige mitut püdelal pinnal seisvat oletust: esiteks tuleks oletada sõnalõpulisel *er*-i meelevaldset ärajätmist, teiseks lähtumist alamsaksa sõna reeglipäratust pika esisilbivokaaliga kujust *bledere*, mille leviku ulatus pole selge (keskalamsaksa käsiraamatus on see sõnakuju esitatud sulgudes, vt Lübber 1888: 56), ja kolmandaks jääks selgusetuks, miks hakati eesti keeles leetrite tähenduses tarvitama alamsaksa sõna, mille samas tähenduses kasutamise kohta alamsaksa keelest endast on raske näiteid leida.¹ Kõik on ju põhimõtteliselt võimalik ja reegli- ning ootuspäratud arengud pole keeles mingi imeasi, aga kolm niisugust oletust on ühe sõna kohta ikkagi liig mis liig ning paneb alamsaksa laenu võimaluses tugevasti kahtlema.

Näib hoopis usutavam, et *leetrid* on puhtalt eesti keele pinnal kujunenud sõna. Vähemasti eesti murrete tundjale ei tohiks olla võõrad niisugused dialektismid nagu *leet* '(valkjaspunane' ja *rubid* (~ *ruid*) 'rõuged; nahalööve'. Murdesõna *leeted* lähtub ilmselt üksnes esimesest sõnast *leet*, kirjakeelne *leetrid* aga on lühenenud omaaegselt liitsõnast *leetrubid* (~ *leetruid > *leetrid*). Mõlema etümoloogiline tä-

¹ Alamsaksa vastav sõna on *mas(e)le*, *massele*, millest lähtub – võimalik, et läti keele vahendusel (vt Vaba 1997: 133) – kolmest Saaremaa kihelkonnast registreeritud murdesõna *maslīd* 'leetrid' (VMS II: 19). Nagu ülaltoodud näidetest näha, on seda sõna omal ajal kasutanud ka Heinrich Göseken sõna *leede* vastena.

hendus on 'punane lööve, punased lööbelaigud'. XX sajandi murdekogudest puuduvat liitsõna *leetrubid* ei tarvitse seejuures meelevaldselt teoretiseerida, vaid see on fikseeritud Wiedemanni sõnaraamatu artiklites *lēte* ja *rubid* (Wiedemann 1869: 544, 1088; Wiedemann 1893: 492, 985), esmakordselt aga 1813. aastal koos sõnaga *letrid* Valjala pastori A. H. Schmidti leksikaalsetes lisandustes A. W. Hupeli keeleõpetuse esitrükile (Beiträge II: 104).

Asjaolu, et nii *leet* kui ka *rubid* on Lääne-Eesti, valdavalt Saarte murde sõnad (vt VMS I: 420, VMS II: 344), neist kujunenud haigusenimetused *leeted* ja *leetrid* aga on märksa laiemas põhjaeestilise levikuga (Lõuna-Eesti murretes on sama haiguse nimetus *läätsä*), tõstatab küsimuse, kas *leet* ja *rubid* olid varem laiemalt tuntud, kui seda kajastavad XIX sajandi sõnaraamatud ja XX sajandi murdekogud, või ongi *leeted* ~ *leetrid* kujunenud Lääne-Eestis ja valgunud sealt mujale Põhja-Eesti alale. Sellele küsimusele usaldusväärse vastuse andmiseks puudub aga paraku materjal.

üllitama

Kirjakeeles loodud uudissõnade elukäik on huvitav: mõnega on nii, et algul ei saa vedama, pärast ei saa pidama. Juba 1920. aastate algul loodud *üllitama* konutas pikka aega varjusurmas, aga ühtäkki on ta nii populaarseks saanud, et pole hoo ega hoobi vahet: üllitatakse raamatuid, ajakirju, alastikalendreid, CD-sid, singleid, videoid, laule, hittlugusid, manifeste ja mida kõike veel. See sõna vajab väikest tekkeloolist kommentaari, sest paistab, et siin pole keeleteadlastelegi asi alati päris selge.

„Eesti etümoloogiasõnaraamatus” on sõna *üllitama* juurest viidatud märksõnale *üle*, mille all on tõdetud: „*üllitama* on 1920. aastatel kirjakeeles loodud reeglipäratu tüvemuutusega tuletis.” (EES: 636). Etteruttavalt võib öelda, et kui väide reeglipäratust tüvemuutusest välja arvata, on käsitlus iseenesest paikapidav, aga paraku ilmselt isegi keeleteadlaste jaoks liiga kidakeelne, sõnaraamatu tavakasutajast rääkimata. Asi vajakuks lähemat selgitust, sest sageli on väidetud, et sõna *üllitama* on Johannes Aavik laenanud soome sõnast *ylllyttää* 'ässitada, üles kihutada, õhutada'. Ja tõepoolest, kui lööme lahti Aaviku „Uute sõnade ja vähemtuntud sõnade sõnastiku” teise trüki, siis leiame sealt märksõna *yllitama* ja seletuse 'ässitama, kihutama' (Aavik 1921: 142). Märgend *se* osutab, et sõna on laenanud soome keelest ja alles ettepaneku staadiumis, s.t uhiuus ja pole veel käibele tulnud. Kõik paistab justkui selge olevat, aga kas ikka on? Kuidas on võimalik, et tähendusest 'ässitama, üles kihutama' saab asja ees, teist taga 'avalikkusele kättesaadavaks tegema, publitseerima'?

Tegelikult ei tulnud Johannes Aaviku pakutud soome laensõna eesti keeles üldse laiemalt käibele. Praegune *üllitama* lähtub hoopis teisest, konkureerivast ettepanekust. Õigusteadlaste Selts Tartus rakendas 1920. aastate algul tööle oskussõnade komisjoni, mis asus korrastama eesti õigusteaduse termineid. Keeleteadlastest osales komisjonis J. V. Veski. Töö tulemusi üllitati jaokaupa ajakirjas *Õigus*, mille 1922. aasta teises numbris ongi sõnastiku „Tsiiviilseadustiku oskussõnad” järjekordses osas vene *обнародовать*, saksa *publizieren* vastena välja pakutud *üllitama*. Sõnastiku kommentaaris on napisõnaliselt öeldud, et *üllitama* on tuletatud „juurest „üld”, seega üldiselt teatavaks tegema, kuna „üldima” tähendaks üldiselt teatavaks saama” (Karlson 1922: 62). Paneme tähele: ühelt poolt *üldi-*

ma tugevaastmelise tüvega ja teiselt poolt *üllitama* nõrgaastmelise tüvega. Sõna looja(d) on lähtunud vanadest astmevahelduse reeglitest, mille järgi lahtisele silbile eelneb tugev ja kinnisele nõrk aste, ehkki tänapäeva keelekasutajale pole need seosed enam nii selged ja sõna *üllitama* ta arvatavasti *üld*-tüvega ühendada ei oska.

Oskussõnade komisjon on Johannes Aaviku uudissõnade sõnastikku hoolega kasutanud ja sealt sõnu ammutades korrektselt Aavikule viidanud. Kõnealusel juhul viide puudub. Ehkki võib oletada, et see sõna on Aaviku väljapakutud soome laenust inspireeritud, pole see ikkagi enam seesama sõna, vaid komisjonis loodud täiesti teistsuguse tähendusega uudistuletis.

Kirjandus

- A a v i k, Johannes 1919. Uute sõnade sõnastik. Sisaldab üle 2000 uuema ja haruldasema sõna. Tartu: Istandik.
- A a v i k, Johannes 1921. Uute sõnade ja vähem tuntud sõnade sõnastik. Teine parandet ja suuresti täiendat trykk. Tallinn: A. Keisermann'i kirjastus.
- Anweisung 1732 = Kurtzgefaßte Anweisung Zur Ehstnischen Sprache. Halle.
- Beiträge II = Beiträge zur genauern Kenntniß der ehstnischen Sprache. Zweites Heft. Pernau, 1815.
- EES = Eesti etümoloogiasõnaraamat. Koostanud ja toim Iris Metsmägi, Meeli Sedrik, Sven-Erik Soosaar. Peatoimetaja Iris Metsmägi. Tallinn: Eesti Keele Instituut, Eesti Keele Sihtasutus, 2012.
- EEW = Mägiste, Julius. Estnisches etymologisches Wörterbuch. Bd. I–XII. Helsinki: Finnisch-Ugrische Gesellschaft, 1982–1983. (II trükk: 2000.)
- EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat, I–VI. Tallinn: Eesti Keele Instituut, Eesti Keele Sihtasutus, 2009.
- EMS = Eesti murrete sõnaraamat. Tallinn: Eesti Keele Instituut, 1994–.
- G ö s e k e n, Heinrich 1660. Manuctio ad Linguam Oesthonicam. Anführung Zur Öhstnischen Sprache. Reval: Gymnasij Buchdr.
- H u p e l, August Wilhelm 1780. Ehstnische Sprachlehre für beide Hauptdialekte den revalschen und den dörptschen, nebst einem vollständigen ehstnischen Wörterbuch. Riga und Leipzig: Johann Friedrich Hartknoch.
- H u p e l, August Wilhelm 1818. Ehstnische Sprachlehre für die beyden Hauptdialekte, den revalschen und dörptschen, nebst einem vollständigen ehstnischen Wörterbuche. Mitau: J. F. Steffenhagen und Sohn.
- K a r l s o n, Ferdinand 1922. Seletused eelseivate oksussõnade juurde. – Õigus, nr 2, lk 57–62.
- K e t t u n e n, Lauri 1917. Virolais-suomalainen sanakirja. Helsinki: Otava.
- L ü b b e n, August 1888. Mittelniederdeutsches Handwörterbuch. Norden–Leipzig. (Faksiimiletrükk: Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1965.)
- R a u n, Alo 1982. Eesti keele etümoloogiline teatmik. Rooma–Toronto: Maarjamaa.
- SKES I = Y. H. Toivonen, Suomen kielen etymologinen sanakirja I. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura, 1978.
- SSA = Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja I–III. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 2001.
- SÕS I = Suur õigekeelsus-sõnaraamat I. Tartu: RK „Teaduslik Kirjandus”.
- T u k s a m, Gustav, M u u k, Elmar 1939. Saksa-eesti sõnaraamat. Tartu: „Kool”.

- V a b a, Lembit 1997. Uurimusi läti–eesti keelesuhetest. Tallinn–Tampere: Eesti Keele Instituut, Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- V e s t r i n g, Salomo Heinrich 1998. Lexicon Esthonio Germanicum. Toim Ellen Kaldjärv. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum.
- VMS = Väike murdesõnastik I–II. Toim Valdek Pall. Tallinn: Valgus, 1982–1989.
- W i e d e m a n n, Ferdinand Johann 1869. Ehstnisch-deutsches Wörterbuch. St. Petersburg.
- W i e d e m a n n, Ferdinand Johann 1893. Ehstnisch-deutsches Wörterbuch. St. Petersburg.